

Weg met Duck en Mouse?

(1) Zou de wereld ooit van Donald Duck en Mickey Mouse afkomen? Zouden er landen zijn waar ze de Amerikaanse eend en muis niet eens kennen, nooit gekend hebben en ook niet willen leren kennen? Daar denk ik weleens aan als ik 's nachts de slaap niet kan vatten of overdag niets beters te doen heb. Wat zou er voor nodig zijn om de eend en de muis voorgoed uit de gratie te krijgen?

(2) Kan dat gebeuren met de Duck en de Mouse, of is het met deze Disneytypes als met suiker en zout: als je er eenmaal aan gehecht bent, kun je nooit meer zonder. Deze week heb ik er eens wat langer over nagedacht, met het internet als houvast. Een helder antwoord kwam er niet, maar er werden wel grote lijnen zichtbaar.

(3) Eerst dit: het stripverhaal is geen Amerikaanse uitvinding. We hadden in Europa al vroeg de avonturen van de Zwitserse Monsieur Cryptogame¹⁾ en de Duitse Max en Moritz²⁾. Die gingen echter niet eindeloos door en waren eigenlijk ook niet leuk.

(4) Dan dit: de gewoonte om dieren als mensen voor te stellen is nog veel ouder dan het stripverhaal of de tekenfilm. Je trekt een kat een jasje aan en laat hem rechtop lopen *et voilà*. Op internet zijn prachtige reproducties te vinden van afbeeldingen met antropomorfe, op de mens lijkende, dieren uit de negentiende eeuw. Honden, ratten, katten, konijnen. Steeds komt het antropomorfe tot uiting in het rechtop gaan en de kleding. Aan uiterlijk en lichaamsbouw van de dieren zelf wordt helemaal niets veranderd.

(5) Als de waarneming niet bedriegt, zijn het de Amerikanen die met twee belangrijke vernieuwingen komen. Ze brengen stripverhalen die voortaan eindeloos doorlopen en ze brengen antropomorfe dieren die zijn gestileerd: ontwierpt. De eerste is Felix the Cat (circa 1920), de tweede Mickey Mouse (1928).

(6) Felix en Mickey zijn aanvankelijk nog lang niet zo ontwierpt als uiteindelijk haalbaar bleek. Felix the Cat is in de eerste film een gestileerde kromme kat, met een snor en gemene tandjes. Mickey Mouse had oorspronkelijk een ratachtige snoet, dunne ledematen en kleine ogen en raakte die pas in de loop van de jaren kwijt. Stephen Jay Gould heeft er in het boek *A biological homage to Mickey Mouse* op gewezen dat de muis steeds jonger werd en ook dat de vroegste Mickey Mouse nog helemaal niet zo'n aardig muisje was.

(7) Bekijk het op internet en kijk en passant ook eens hoe onze eigen Tom Poes³⁾ er begin jaren veertig bij liep. Beetje krom soms, harige vacht, een snor en onaangenaam sluwe, achterdochtige oogjes. Dat is later allemaal rechtgetrokken. Zowel Felix als Tom verloor zijn snor, Felix verloor ook zijn tanden en de hele menagerie kreeg almaar grotere ogen, inclusief oogwit. Verder verloren ze hun streken en aan het pesten en kwellen kwam een eind.

(8) Hieraan kunnen we zien dat er na de ontwierpting al heel snel een tweede ontwikkeling in gang wordt gezet: de verliefing. Na het amuseren ontstond de behoefte aan behagen. Eerst werd van het dier meer

een mens gemaakt, later werd het een uitgesproken jong mens. Kleine kinderen vinden we meestal schattig. 90 Konrad Lorenz⁴⁾ heeft ontdekt waardoor we ze schattig vinden: ze zijn voorzien van allerlei kenmerken die bij ons, geheel onbewust, maar vaak onontkoombaar, knuffel- en verzor- 95 gingsgedrag opwekken. Dat is evolutionair gezien ontzettend nuttig. (9) De bedoelde kenmerken vatte Lorenz samen in zijn *Kindchen*-schema: een relatief groot hoofd (dus 100 een grote kop-rompverhouding), een rond hoofd, een mollig lichaam, korte ledematen, onzekere gang en vreemd genoeg ook grote ogen, hoewel die geen uitgesproken kenmerk 105 zijn van baby's, peuters en kleuters. Toch is dat waar alle cartoonisten uiteindelijk op uitkomen: die enorme ogen en de kopvergroting. Het hoofd van Donald Duck is een verdubbelde 110 eendenkop. Tom Poes met zijn reuzenogen kreeg uiteindelijk een hoofd

dat even groot is als zijn lichaam. In de natuur lijden alleen embryo's aan dit euvel.

115 (10) Een deel van dit soort aanpassingen voegt niet veel meer toe aan de schattigheid die al was bereikt. Dat zou je dan heel voorzichtig de derde ontwikkeling kunnen noemen: 120 de cartoonisten hebben ook ontwikkelingen op gang gebracht die min of meer autonoom zijn, maar die ze gretig met elkaar delen. Bijna altijd wordt één vinger in de hand weggelaten. 125 Bijna altijd worden vrouwtjesfiguren van wimpers voorzien. (11) Waar brengt ons deze analyse? Niet heel ver natuurlijk. Hoogstens biedt zij uitzicht op een heel verre 130 toekomst waarin alle cartoonfiguurtjes zó op elkaar gaan lijken, dat ze niet noemenswaardig meer van elkaar verschillen. Dan en pas dan raken we de Duck en de Mouse kwijt.

naar: Karel Knip

uit: NRC Handelsblad, 3 & 4 november 2012

noot 1 Monsieur Cryptogame: in Nederland beter bekend als 'Mijnheer Prikkebeen', de eerste stripfiguur in de Nederlandse literatuur, getekend door Rodolphe Töpffer en voor de Nederlandse jeugd berijmd door J.J.A. Goeverneur

noot 2 Max en Moritz: personages in een Duits beeldverhaal van Wilhelm Busch, een van de eerste strips

noot 3 Tom Poes: personage in stripverhalen van Marten Toonder

noot 4 Konrad Lorenz (1903-1989): een Oostenrijkse zoöloog en ornitholoog die het instinctieve gedrag van dieren bestudeerde

Tekst 4 Weg met Duck en Mouse?

- 1p 33 Boven welke alinea zou het kopje 'Voorlopers' het beste passen?
- 3p 34 Noem de drie ontwikkelingen die cartoonfiguurtjes volgens de tekst in de loop der tijden hebben doorgemaakt.
- 1p 35 "Na het amuseren ontstond de behoefte aan behagen." (regels 84-86)
Op welke manier kwam die behoefte aan behagen vooral tot uiting in stripfiguren?
Stripfiguren werden
A jonger gemaakt.
B menselijker gemaakt.
C mooier gemaakt.
D schattiger gemaakt.
- 1p 36 "In de natuur lijden alleen embryo's aan dit euvel." (regels 112-114)
Welk euvel wordt bedoeld?

- In de tekst wordt het *Kindchen*-schema van Lorenz beschreven.
- 1p 37 Hoe kan de relatie tussen die beschrijving en de tweede ontwikkeling het best omschreven worden?
Het *Kindchen*-schema
- A geeft een verklaring voor de tweede ontwikkeling.
 - B noemt een gevolg van de tweede ontwikkeling.
 - C schetst een voorwaarde voor de tweede ontwikkeling.
 - D vormt een weerlegging bij de tweede ontwikkeling.
- 1p 38 “Dan en pas dan raken we de Duck en de Mouse kwijt.” (regels 133-134)
Waarom is deze zin van belang voor het geheel van de tekst?
Omdat deze zin vooral
- A accentueert dat de tekst een ironische toonzetting heeft.
 - B de kern van de tekst in een zin samenvat.
 - C het standpunt van de tekst in andere woorden herhaalt.
 - D van de tekst een mooi afgerond geheel maakt.
- 1p 39 Op wat voor manier kan de tekst ‘Weg met Duck en Mouse’ het beste getypeerd worden?
Het is een
- A beschouwing met uiteenzettende elementen.
 - B betoog met beschouwende elementen.
 - C uiteenzetting met betogende elementen.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.